Mīlestības zemē

Laura BROKĀNE, tālr. 67886735



Foto: Kaspars KRAFTS, f64

ATPŪTU GAIDOT. Katru vasaru Muktupāveli cenšas izbrīvēt nedēļu vai divas, lai netraucēti atpūstos pie jūras. «Arī šogad mēģināsim. Tas ir laiks, kad tiekam prom no visiem telefona zvaniem, interneta un neko nedarām,» viņi saka

Etnomuzikologam Valdim Muktupāvelam un viņa sievai kultūrantropoloģei Rūtai Muktupāvelai šobrīd ir saspringts laiks – studentiem sesija vēl nav galā, bet aiz durvīm jau daudzi vasaras pasākumi, kuros Muktupāvelu ģimene kā allaž nolēmusi piedalīties. Viens no tiem – zinātnes, mūzikas, dzejas un vizuālās mākslas pasākums *Dabas koncertzāle* – notiks 26. jūnijā pie Raunas Staburaga un 2. jūlijā Daugavas ielejā pie Aizkraukles un būs veltīts Latvijas nacionālajam iezim – šūnakmenim. Kaut arī viņi ar nepacietību gaida dažus netraucētas atpūtas mirkļus, šo pasākumu Muktupāveli garām nelaidīs. Vasaras saulgriežu sagaidīšanas vieta vēl neesot izdomāta, taču viens ir skaidrs – «Mūsu galvenā Jāņu tradīcija ir tos svinēt,» teic Valdis.

Ar *zaļo pieskārienu*

Jau piecus gadus neiztrūkstošs pasākuma *Dabas koncertzāle* elements ir arī mūziķu pāris Rūta un Valdis Muktupāveli. Tā kā viņu ģimenē *zaļais pieskāriens* esot ļoti nozīmīgs, Muktupāveli labprāt piedalās un atbalsta šādus projektus. Rūta atzīst, ka ekoloģiskais virziens tiek piekopts arī ikdienā. «Mums pat ir kaņepju bikses!» viņa izsaucas.

Lai arī Muktupāvelus ierasts dēvēt par folkloristiem, patiesībā viņus interesē jebkuras tradicionālās kultūras dziļums un šarms, tāpēc viņu ģimenē Jāņi netiek svinēti pēc stingriem senlatviešu kanoniem. «Jāņus mēdzam svinēt ļoti dažādi. Pagājušā gadā tos sagaidījām Grieķijā, jo Atēnās notika liela starptautiska zinātniska konference. Mēs pavisam spontāni sarunājām domubiedrus un izveidojās latviešu un lietuviešu svinētāju grupa. Izraudzījām vienu no iespaidīgākajiem Atēnu kalniem un, sapirkušies vietējos Jāņu dzērienus un ēdienus (kas nebija alus un siers), devāmies kalnā. Atradām klosteri, kurā skanēja svētku nakts ortodoksālie dziedājumi, un netālu no tā paši sākām svinēt un dziedāt. Vietējiem bija izvēles iespēja – piedalīties savos tradicionālajos Jāņos vai klausīties baltiešus,» atceras Valdis.

Pirms diviem gadiem Muktupāveli Jāņus nosvinējuši divatā. «Mums bija ideja – pavadīt un sagaidīt sauli pie jūras. Iesākām svinēt Jāņus Vidzemes jūrmalā pie Lauču akmens, pēc tam braukājām pa zemes ceļiem un klusiņām vērojām, kā sētās tiek svinēti saulgrieži...» stāsta Valdis Muktupāvels. «Pēc tam steidzāmies uz Kurzemes jūrmalu un Ragaciemā sagaidījām uzlecošo sauli. Ar sieru un bezalkoholisko alu. Tas ir viens no veidiem, kā pilsētnieki var svinēt Jāņus,» piebilst Rūta.

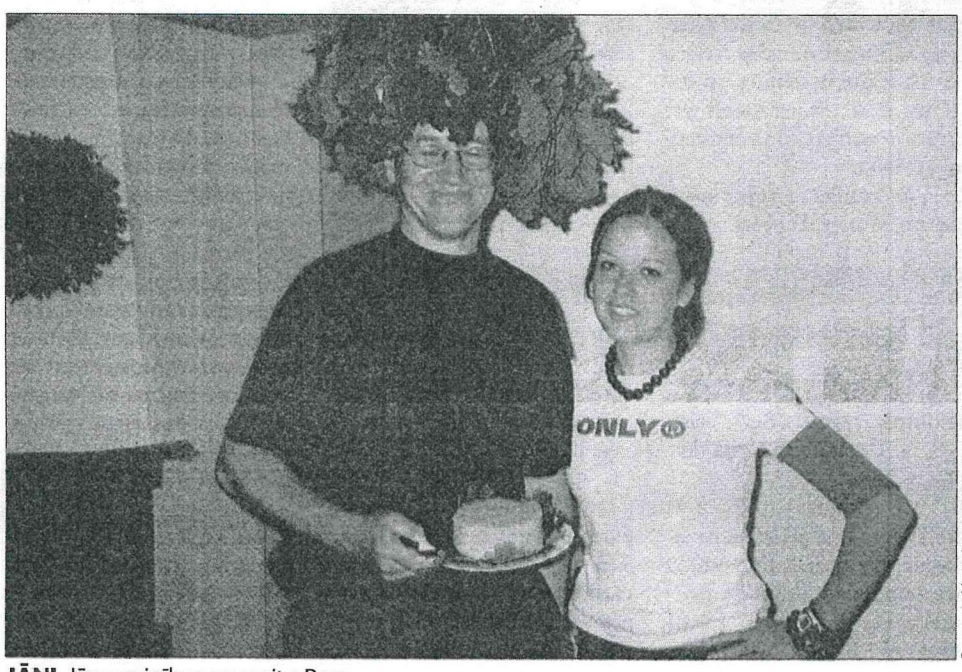


Foto no Valda Muktupāvela personiskā arhīva

JĀŅI. Jāņu svinības ar meitu Rasu

Masveidīgi festivāli un svētki nav viņu ģimenes gaumē. «Šādos pasākumos cilvēkiem ir jāpakļaujas iepriekš izvirzītiem noteikumiem un tu jau zini, ko varēsi sagaidīt. Tomēr tie, kuriem ir fantāzija un izdoma, paši būvē savus Jāņus. Es ļoti ceru, ka šādu cilvēku ir daudz, – kas mēģina izdomāt kaut ko savu, protams, ievērojot svarīgāko – sauli, rasu, uguni,» teic Rūta. Tā kā Rūta ir lietuviete, viņai par latviešu Jāņu svinēšanas tradīcijām izveidojies īpašs viedoklis: «Ir ļoti svarīgi, lai Jāņi paliek etniskās identitātes elements, kurā latvieši beidzot sajūtas kā latvieši. Saprot, ka viņi ir spēks, kas vienā brīdī spēj vienoties. Jāņi ir zīmols, ar ko latvieši ir pazīstami arī citur pasaulē.»

Tomēr Valdis novērojis, ka Jāņu svinēšanu Latvijā pārņēmušas arī citas tautas. «Interesanti, ka Jāņi ir arī Latvijas krievu svētki, jo, dzīvojot Latvijā, nesvinēt Jāņus nemaz nav iespējams. Un nav svarīgi, kāda ir tava etniskā piederība. Kopš bērnības atceros, ka Līvānos Jāņus svinēja arī krievi. Diezgan dabiski Jāņus svin arī Latvijas baltkrievi, poļi, lietuvieši, igauņi... Viņiem tās ir tradicionālas savas tautas svinības.»

Spiež uz smadzenēm

Abiem Muktupāveliem interese par tradicionālo kultūru un mūziku ielikta jau šūpulī. «Mūzikai pievērsos, jo kopš agras bērnības interesējos par mūzikas instrumentiem - klavierēm, ģitāru. Studējot universitātē, mani ieinteresēja tieši latviešu mūzikas instrumenti. Es skolas laikā jutu, ka, dzīvojot šeit, kaut kas spiež uz smadzenēm. Tas, ko mēs tagad saucam par okupācijas režīmu, tolaik manī sēdēja tikai nojautu līmenī. Tradicionālās kultūras meklējumi bija kā pretošanās šai nospiedošajai un baismīgajai sajūtai. Tas bija stiprs impulss, kā pretoties pārtautošanai. Vislabākais veids, kā atrast savas saknes un spēku,» atzīst muzikologs. Valda tēvam ļoti paticis spēlēt akordeonu un dziedāt. «Es viņu diezgan maz dzirdēju, jo viņš pārsvarā spēlēja ballītēs. Savukārt mamma ar dvīņumāsu dziedāja dažādos ansambļos. Pavisam nesen SWH *Radio Lāgā* varēja dzirdēt viņu izpildīto dziesmu,» stāsta Valdis.

Arī Rūtas vectēvs bijis lauku muzikants. «Savukārt tētis spēlēja akordeonu, un viņa māsai ir ārkārtīga spēcīga balss. Viņa bija pazīstama visā apkārtnē. Pati ļoti maziņa un smalka, bet balss, ka tik turies. Tāpēc interese par mūziku man radās jau kopš bērnības. Pirmajā klasītē pati, vecākiem nezinot, iestājos mūzikas skolā. Ļoti gribēju spēlēt klavieres, jo mirklis, kad, klavieres spēlējot, pazūd melnie taustiņi, man šķita lielākais brīnums pasaulē. Vecāki domāja, ka vēstule par manu uzņemšanu viņiem atsūtīta pārpratuma pēc. Manai vecmāmiņai nācās pārdot govi, lai varētu klavieres nopirkt,» smaidot atminas Rūta.

Mācoties augstskolā, viņa ļoti vēlējusies iestāties folkloras ansamblī, taču baidījusies no atteikuma. «Es tik ļoti sapņoju par to, ka šķita – neesmu cienīga tur būt. Tāpēc, kaut arī mans lielais sapnis bija folklora, es aizgāju uz stilizētu ansambli. Tā nu man nācās valkāt sintētiskas bizes, briesmīgus svārkus, tēlot tautumeitu,» neslēpjot ironiju, atceras mūziķe. Pēc studiju beigšanas Rūta par sevi vairs nešaubījās un drošu sirdi pieteicās folkloras ansamblī. «Vairs nebaidījos, ka neuzņems. Tādu rīkli kā man vēl vajag pameklēt,» viņa smejoties saka.

Nevar neiemīlēties

Neilgi pēc tam Rūta izdzirdējusi par Baltijas tradicionālās kultūras spīdekli – Valdi Muktupāvelu no Latvijas. «Es uz viņu skatījos ar apbrīnu. Viennozīmīgi – viņā nevar neiemīlēties. Man paveicās, jo Valdis pievērsa uzmanību tieši man,» viņa stāsta. Rūta sevi sauc par mīlestības emigranti, jo vienīgā motivācija, kāpēc viņa no Lietuvas pārcēlās uz Latviju, bija Valdis. «Es Lietuvā jau biju izmācījusies, pēc tam šeit iestājos maģistrantūrā un doktorantūrā. Tas jau bija cits stāsts, bet pirmais impulss bija ļoti primitīvs – mīlestība,» viņa skaidro. «Tāpēc spēcīgs,» piebilst Valdis.

«Kopīgā interese par tradicionālo kultūru ir viena no galvenajām lietām, kas mūs ar Rūtu saāķēja,» saka Valdis. «Mazsvarīgs nav arī reliģiskais aspekts. Mēs neesam aktīvie katoļi, bet būtībā abi piederam šai konfesijai...



Foto no personiskā arhīva

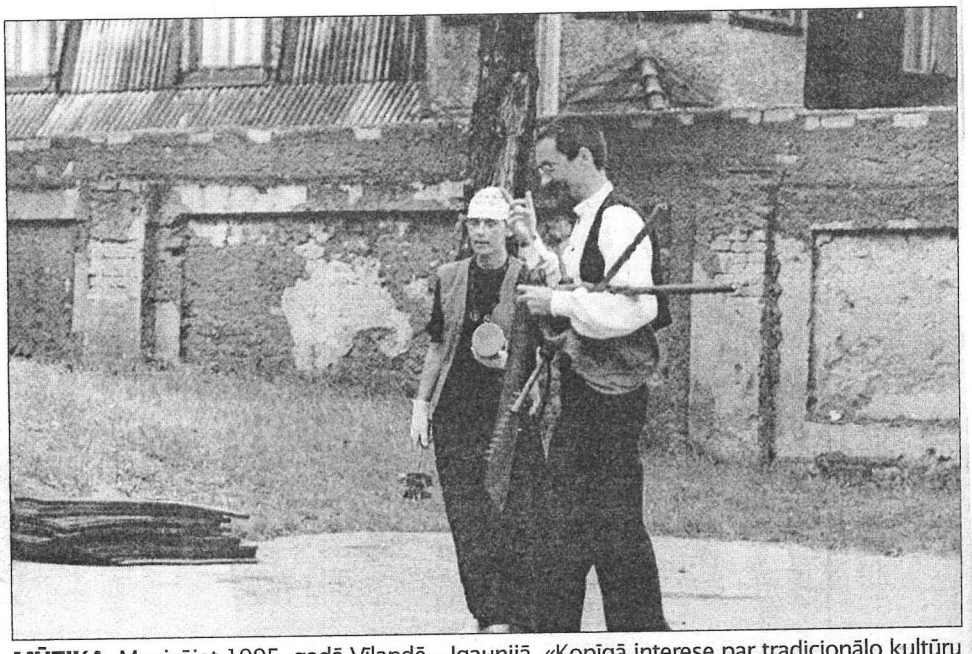
▲ ▼**BĒRNĪBĀ.** Rūta un Valdis bērnībā



JUBILEJA. Valda piecdesmit gadu jubilejā, atpūšoties Japānā



Foto no Valda Muktupāvela personiskā arhīva



MŪZIKA. Muzicējot 1995. gadā Vīlandē – Igaunijā. «Kopīgā interese par tradicionālo kultūru ir viena no galvenajām lietām, kas mūs ar Rūtu saāķēja,» atzīst Valdis

Mūsu ķēdīte noteikti ir arī Latgale. Kad atbraucu uz Latviju 1993. gadā, devos ekspedīcijā uz Latgali. Tur bija latgaļu teicējas, kuras daudzi latvieši nesaprata, bet es, būdama lietuviete, sapratu visu. Valdis man vēlāk teica – vispirms iemācies latgaļu valodu, un tā tevi aizvedīs līdz latviešu valodai. Nedaudz pietēlojot, es brīvi varēju sarunāties latgaliski,» smejot atceras Rūta.

Bez kultūršoka

Pārceļoties uz Latviju, Rūtai kultūršoka nav bijis: «Kultūršokam nebija iemesla. Toreiz gan Latvija, gan Lietuva bija vienā līmenī.»

Lielākās grūtības Rūtai sagādājusi valodas barjera: «Sākumā man bija šoks. Es domāju – šo valodu es nemūžam neiemācīšos. Valda draugi runāja ļoti ātri un manu nesaprašanu pilnībā ignorēja. Es domāju – ak, Dieviņ, kur es esmu nonākusi! Bet, kad pirmoreiz paliku ar viņiem kopā viena, bez Valda, sapratu, ka man nekas cits neatliks kā sākt runāt latviski. Gan viņi, gan es ļoti izbrīnījāmies, ka varu runāt latviešu valodā. Tas aizgāja nemanāmi.»

Lietuviešu meitenei nebija viegli pierast pie dzīves komunālajā dzīvoklī. «Lietuvā šāda fenomena nav. Sākumā es dzīvi Rīgā komunālajā dzīvoklī nevarēju aptvert. Nespēju saprast, kāpēc manās personīgajās telpās staigā sveši cilvēki. Bija diezgan grūti izturēt to spriedzi – ka nevari aiztaisīt mājas durvis un būt tāds, kāds esi. Tomēr mūsu kaimiņi, gods kam gods, bija ļoti labi cilvēki. Kaimiņiene mums pat palīdzēja bērnus izaudzināt. Par viņiem varu teikt tikai labākos vārdus.»

Rūta atceras, ka pārceļoties radušās arī nomācošas

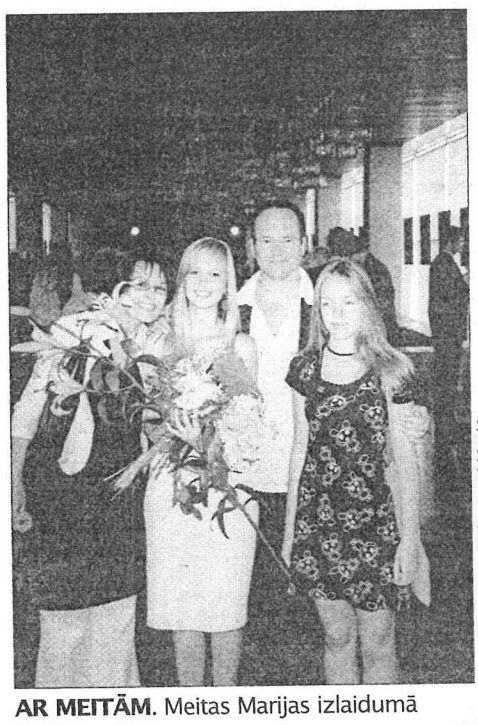
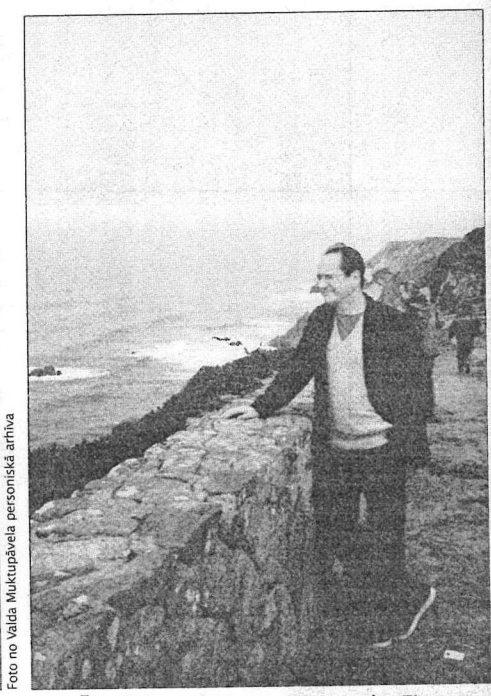


Foto no Valda Muktupāvela personiskā arhīva

AR MEITĀM. Meitas Marijas izlaidumā 2008. gadā



CEĻĀ. Valdis, atpūšoties Portugālē, Eiropas tālākajā rietumu punktā Roka ragā

juridiskās problēmas: «Tolaik mainījās likumdošana un nebija skaidrs, kādā statusā mani un bērnus iekļaut šajā valstī. Tas bija diezgan sarežģīti.» Viņa nenoliedz, ka latviešu un lietuviešu mentalitātes mazliet atšķiras. «Es biju ļoti sirsnīga un atvērta, tāpēc, iespējams, dažkārt latvieši mani pārprata. Lietuviešiem šķiet dabiski, satiekot cilvēku, viņu samīļot. Savukārt latvieši teiks – man prieks tevi satikt, bet klāt neies. Pēc pāris gadiem, dzīvojot Latvijā, mani lietuviešu draugi un radi atzina, ka esmu kļuvusi vēsāka. Jautāja – vai tiešām tu jau esi pārlatviskojusies? Man pašai šķita, ka neesmu kļuvusi vēsāka. Bet jāatzīst, ka mesties ap kaklu un dot bučas man vairs nešķiet tik dabiski,» smaidot teic Rūta.

Brīvība disciplīnā

Valda un Rūtas bērni vismaz pagaidām neinteresējas par tradicionālo kultūru. «Viņi vēl nav sapratuši, ka metāla mūzika ir pirmais solis uz tradicionālo kultūru,» smaidot saka Valdis. «Iespējams, vecāki ir tik pārņemti ar to, ka viņos ieslēgusies pretreakcija,» piebalsojot Rūta.

Savas zināšanas abi ikdienā labprāt nodod saviem studentiem. «Es ļoti mīlu savus studentus. Viņi tik ātri attīstās – ir jauni un zinātkāri. Mēdz uzdot tik interesantus jautājumus, ka naktīs nevari gulēt, kamēr neatrodi atbildi. Pasniedzēja darbs ir ārkārtīgi interesants un ļoti daudz dod man pašai, piemēram, disciplīnu un nemitīgu prāta treniņu. Tu visu laiku esi kā uz oglēm. Katra lekcija ir izaicinājums – nekad nezini, kas notiks,» novērojusi Rūta.

Akadēmiskais darbs mākslinieciski noskaņotajam pārim netraucējot radoši uzlidot. «Ir cilvēki, kuriem ir radošā potence, bet, ja nav spiediena no ārpuses, nav iespējams savākties. Radošajā ziņā impulss ir svarīgs, tomēr tas ir arī jākontrolē. Kā sacīja mūsu draugs Sergejs Ancupovs – brīvība disciplīnā,» skaidro muzikologs.

Tomēr viņi nenoliedz, ka akadēmiskā darba slodze ir ļoti intensīva. «Brīvo laiku es gaidu kā svētību,» atzīst Valdis. «Nezinu, pienāks vai nepienāks, jo vienmēr parādās kaut kas, kas ir steigšus jāizdara,» piebilst Rūta.

Katru vasaru Muktupāveli cenšas izbrīvēt nedēļu vai divas, lai netraucēti atpūstos pie jūras bijušās Prūsijas teritorijā. «Arī šogad mēģināsim. Tas ir laiks, kad tiekam prom no visiem telefona zvaniem, interneta un neko nedarām,» atklāj Valdis. «Es varu atļauties pārlasīt grāmatas, kurām ikdienas steigā nav laika, – vienkāršus romāniņus. Pati lasu un brīnos – kā tādas muļķības var lasīt, bet ir tik labi!» smejot teic Rūta. ■